

LAIŠKAI LUCILIJUI

PIRMAS LAIŠKAS

Seneka sveikina mieląjį Lucilijų

1. Daryk taip, mielas Lucilijau: atsikovok save ir laiką, kurį iki šiol iš tavęs pagrobdavo arba pavogdavo kiti ar kuris pats pranykdavo, taupyk bei saugok. Patikėk, iš tiesų yra taip, kaip rašau: dalį laiko žmonės iš mūsų plėšte išplėšia, dalį atima nejučiom, dalis dingsta savaime. Tačiau gėdingiausia netekti jo per apsileidimą. Išiūnėk atidžiai: didžiausia gyvenimo dalis praeina mums darant klaidas, didelė – nieko nedarant, o visas gyvenimas – darant ne tai, ką reikia. 2. Ar galėtum nurodyti man žmogų, kuris brangintų laiką, kuris vertintų dieną, kuris suvoktų, jog kasdien miršta? Juk klystame laukdami mirties ateityje: didžiąja dalimi ji jau yra mus ištikusi, nes prabėgusį gyvenimo tarpsnį valdo mirtis. Taigi daryk taip, mielas Lucilijau, kaip ir rašai daras: neprarask nė valandos. Jeigu prie šiandienos ranką pridėsi, mažiau priklausysi nuo rytojaus. 3. Beatidėliojant ir gyvenimas prabėgs. Viskas, Lucilijau, svetima, tik laikas – mūsų. Gamta mums davė galią, kurią paveržia kas tik nori, valdyti šį vienintelį prabėgantį ir išnykstantį dalyką. Ir kokia mirtingųjų kvailybė, kai jie, gavę kokį mažmožį ar niekniekį, už kurį visai nesunku atsिमokėti, rūpestingiausiai stengiasi atsilyginti, tačiau nė vienas žmogus, atėmęs iš kito laiką, nemanoma esąs skolingas, nors laikas yra vienintelis dalykas, kurio, net ir labai dėkingas būdamas, niekas negali grąžinti. 4. Galbūt paklausi, kaip elgiuosi aš, tavo patarinėtojas?

Prisipažinsiu atvirai: kaip netaupus, bet stropus žmogus. Aš tvarkau savo išlaidų apyskaitą. Nepasakyčiau, kad nieko neprarandu, bet galiu atsakyti, ką prarandu, kodėl ir koku būdu. Galiu paaiškinti savo neturto priežastis. O išeina man, kaip ir daugeliui, patekusių į skurdą ne dėl savo kaltės: visi užjaučia, bet niekas nepadedą. Taigi kas yra? 5. Nelaikau vargšu to, kuris tenkinasi likučių trupiniais. Tačiau norėčiau, kad saugotumei savo turtą. Pats laikas pradėti, nes, kaip dar mūsų senoliai pastebėjo, vėlu taupyti, kai dugnas matyti. Juk pabaigoje – ir mažiausia, ir prasčiausia. Lik sveikas.

TREČIAS LAIŠKAS

Seneka sveikina mieląjį Lucilijų

1. Rašai, jog savo draugui patikėjai man perduoti laišką. Toliau įspėjai, kad nepasakočiau jam visko apie tave, nes ir pats nesi įpratęs taip daryti. Taigi tame pačiame laiške ir pavadinau jį draugu, ir išsigynei. Bala nematė, jei šį žodį pavartojai bendrąja prasme, pavadindamas draugu, kaip kad per rinkimus visus kandidatus vadiname garbingais vyrais arba sutiktus praeivius sveikiname kreipdamiesi „pone“, jei neprisimename vardo. 2. Bet jei ką nors laikai draugu ir nepasitiki juo kaip pats savimi, smarkiai klysti ir nepakankamai supranti tikrosios draugystės jėgą. Su draugu samprotauk apie viską, bet pirmiausia pamąstyk apie jį patį. Draugystę reikia įvertinti prieš susidraugaujant, o susidraugavus – pasitikėti ja. Atvirkščiai daro tie, kurie, priešingai Teofrasto nurodymams, įvertina tada, kai įsimyli, o įvertinę nustoja mylėti. Ilgai galvok, ar verta tau susidraugauti. Nusprendęs – atiduok širdį ir drąsiai kalbėkis su draugu kaip pats su savimi. 3. Gyvenk taip, kad net pačiam sau nereikėtų prisipažinti to, ko negali prisipažinti priešui. Bet jei ir esama tokių dalykų, kuriuos paprastai slepiame, dalykis su draugu visais rūpesčiais, visomis mintimis. Manysi, jog jis ištikimas – ištikimą ir padarysi. Mat apgaulės baimė moko apgaudinėti kitus ir savo įtarinėjimais suteikia teisę nusikalsti. Kodėl negalėčiau draugo akivaizdoje ištarti kokių nors žodžių? Kodėl,

būdamas su juo, negalėčiau jaustis esąs vienas? 4. Yra žmonių, pirmam sutiktam išklojančių tik draugams patikėtinas paslaptis. Kas tik klauso, tam išlieja savo rūpesčius. Kiti, priešingai, bijo, kad nesužinotų net artimiausi bičiuliai, ir, jei galėtų, nepasitikėtų net patys savimi. Todėl viską slepia savyje kuo giliau. Nedera daryti nei vienaip, nei kitaip. Ir pasitikėti visais, ir netikėti niekuo yra yda. Tik pirmoji, sakyčiau, garbingesnė, antroji – ne taip pavojinga. 5. Juk priekaištaujama ir visada sunerimusiems, ir visada ramiems žmonėms. Mat mėgavimasis sambrūzdžiu nėra uolumas, o tik netvirtos sielos blaškymasis. Ir ne ramybė, jei bijoma bent kiek pajudėti, o išglebimas ir ištižimas. 6. Tad tai, ką perskaičiau Pomponijaus veikale, išliks širdyje: „Kai kurie taip nulindo į patamsį, kad neiškiai mato, kas dedasi šviesoje“. Ramybė turi kaitaliotis su veikla, veikla – su ramybe. Pasitark su gamta, ji pasakys sukūrusi ir dieną, ir naktį. Lik sveikas.

PENKTAS LAIŠKAS

Seneka sveikina mieląją Luciliją

1. Giriu ir džiaugiuosi, kad viską užmiršęs nuolatos stengiesi užsiimti tik vienu – kad diena iš dienos taptum geresnis. Ne tik raginu, bet netgi prašau ir toliau būti tokiam atkakliam. Tačiau perspėju: nesek tais, kurie trokšta ne tobulėti, o tik atkreipti dėmesį, nedaryk nieko, kas tavo išvaizdoje ar gyvenimo būde kristų į akis. 2. Nesirodyk nesusitvarkęs, nekirptais plaukais, neskusta barzda, venk akivaizdžios paniekos sidabru, guolio ant žemės ir visų tų šunkelių, kuriuos perša garbės troškimas. Užtenka, kad, net ir paprastai gyvenant, žmonės nekenčia paties filosofijos vardo, o kas bus, jei pradėsime elgtis kitaip negu visi? Būkime iš vidaus visai kitokie, o iš išorės – panašūs į minią. 3. Tegu toga nebus blizgalas, bet ir ne skarmalas. Neturėkime sidabrinį indų su gryno aukso lipdiniais, bet nemanykime, jog aukso ar sidabro stygius – saikingumo požymis. Gyvenkime geriau negu minia, bet ne kitaip negu ji. Antraip atbaidysime ir atstumsime nuo savęs tuos, kuriuos norime taisyti. Taip ir padarome, kad jie nenori sekti mumis, nes bijo, jog reikės sekti viskuo. 4. Filosofija visų pirma žada vieniems kitų supratimą, žmonių meilę ir bendravimą. Noras išsiskirti atribos mus nuo šių tiesų. Stenkimės nežadinti noro žavėtis tais dalykais, kuriuos visi išjuokia ir niekina. Mūsų tikslas – gyventi pagal prigimtį. Kankinti savo kūną, neapkęsti švaros, mėgti purvą, rinktis ne tik pigų, bet ir koptų bei šlykštų maistą – priešinga prigimčiai. 5. Trokšti retų daiktų – prabanga, atsisakyti įprastų ir lengvai įgyjamų daiktų – kvailystė. Filosofija reikalauja saiko, ne kančios. Saikingumas nėra apsileidimas. Man patinka tokia taisyklė: gyvenimas turi išsitekti tarp dorų žmogaus įpročių ir visuomenės papročių. Tegu visi stebisi mūsų gyvenimu, bet tegu pripažįsta esant teisingą. 6. „Kaipgi taip? – paklausi tu. – Nejaugi mes elgsimės taip kaip visi kiti? Ir nebus jokio skirtumo tarp jų ir mūsų?“ Bus, ir didžiausias. Pažvelgęs atidžiau, žmogus supras, jog nesame panašūs į minią. O įžengęs į mūsų namus tegu labiau stebėsis mumis negu mūsų rykais. Didis yra tas, kuris naudojasi moliniais indais tarsi sidabriniais. Ne mažesnis ir tas, kuris sidabriniais naudojasi tarsi moliniais. Tik silpnos dvasios žmogus nesugeba pakęsti turto.

7. Norėčiau dar pasidalyti su tavimi ir šios dienos laimikiu. Hekatonas raštuose radau pasakymą, jog troškimų apribojimas – geriausias vaistas nuo baimės. „Praradęs viltį, – tvirtina jis, – nustosi bijoti.“ „Ką bendra, – paklausi, – turi šiedu tokie skirtingi dalykai?“ Taip ir yra, mielas Lucilijau, nors jie atrodo esą nesuderinami, iš tikrųjų siejasi vienas su kitu. Kaip ta pati grandinė jungia sargybinį su belaisviu, taip šiedu tokie nepanašūs dalykai dera tarpusavy: viltį lydi baimė. 8. Nesistebiu tuo: ir viena, ir kita – neramios sielos savybės, ir viena, ir kitą kursto ateities laukimas. Bet svarbiausia baimės ir vilties priežastis – ta, kad mes nepasitenkiname dabartimi ir mintimis keliaujame į tolimą ateitį. Taip įžvalgumas, didžiausias žmogaus gėris, virsta blogiu. 9. Žvėrys bėga tik nuo akivaizdžių pavojų; pabėgę vėl esti ramūs. O mus kamuoja ir praeitis, ir ateitis. Mums kenkia daugybė gerų dalykų:

atmintis sugrąžina prie išgyventų baimės kančių, o įžvalgumas iš anksto numato būsimas. Niekas nesijaučia esąs nelaimingas tik dėl šiandienos. Lik sveikas.

TRYLIKTRAS LAIŠKAS

Seneka sveikina mieląjį Lucilijų

1. Žinau, kad esi stiprios dvasios. Juk ir anksčiau, kai dar nebuvai apsišarvavęs sveikatingais, padedančiais nugalėti sunkumus pamokymais, pakankamai pasikliaudavai savimi kovodamas su likimu ir tuo labiau vėliau, kai susidūrei su juo akis į akį ir išmėginai savo jėgas, kurių negalima gerai patikrinti tol, kol iš visų pusių nepasirodo daugybė nelaimių, o kartais, kol visai arti neprisėlina. Taip išbandoma tikroji dvasios tvirtybė, nepakenčianti svetimos savivalės. Taip ji ištiriama. 2. Nė karto negavęs mėlynių atletas negali narsiai stoti į kovą. Tik tas, kuris regėjo savo kraują, kurio dantys traškėjo nuo kumščio smūgių, kuris, užkliuvęs už pakištos kojos, visu kūnu laikė priešininko svorį ir suklypęs nepaklupdė savo dvasios, kuris, tiek kartų kritęs, dar atkakliau stodavo, drąsiai pasitikėdamas savimi, ryžtasi mūšiui. 3. Taigi, remdamasis šiuo palyginimu, pasakysiu, kad likimas dažnai tave prispausdavo, bet tu nepasiduodavai, o pašokdavai ir dar tvirčiau jį atremdavai. Nemaža jėgų įgauna nuolat kiršinamas ryžtas. Tačiau, jei tau reikia, priimk pasistiprinimui mano pagalbą. 4. Daug kas, Lucilijau, mus labiau gąsdina, negu prislegia, dažniau vargstame tik dėl įsitikinimo, kad mums sunku, o ne iš tikrųjų. Šnekuosi su tavim ne stoikų kalba, bet daug atlaidžiau. Mat mes tvirtiname, jog visa, kas verčia dejuoti ir aimanuoti, yra lengva ir niekinga. Palikime šiuos skambius, bet, dievaži, teisingus žodžius. Aš tik mokau tave nebūti nelaimingam anksčiau laiko, nes neganda, kurios grėsmės bijai, galbūt niekada neateis, o kad dar neatėjo, – aiškių aiškiausia. 5. Taigi kai kas kamuoja mus labiau, negu turėtų kamuoti, kai kas – anksčiau, negu turėtų, kai kas kamuoja, nors apskritai neturėtų kamuoti. Mes arba patys padidiname kančias, arba prasimanome, arba sielvartaujame iš anksto. Pirmo teiginio kol kas nenagrinėsime, nes jis ginčytinas, o byla tik prasideda. Ką aš sakysiu esant lengva, tu prieštarausi sakydamas, kad nepaprastai sunku. Žinau, jog vieni juokiasi čaižomi botagais, o kiti verkia ir antausį gavę. Vėliau pamatysime, ar šie dalykai patys savaime stiprūs, ar mes silpni.

6. Pažadėk, kad, kai tave apstoję visi pradės įtikinėti, jog esi nelaimingas, mąstysi ne apie tai, ką girdi, bet ką jauti, kantriai apsvarstysi savo reikalus, nes pats geriausiai juos išmanai, ir paklausi save: 7. „Kas yra? Kodėl jie mane apverkia? Kas yra? Kodėl dreba ir bijo su manimi susitikti, tartum nelaimė būtų užkrečiama? Ar čia yra kiek blogio, ar daugiau negarbės negu blogio?“ Paklausk pats save: „Gal be priežasties kankinuosi ir liūdžiu, gal laikau blogiu tai, kas nėra blogis?“ „Kaip man sužinoti, – sakai, – ar tuščiai, ar pagrįstai nerimauju?“ Vadovaukis tokia taisykle: mus kamuoja arba dabartis, arba ateitis, arba ir viena, ir kita. Apie dabartį spręsti nesunku: aišku, ar tavo kūnas laisvas ir sveikas, ar negelia jokia skriauda. Pažiūrėkime, kas yra ateitis. Šiandienai ji visai nerūpi. 8. „Bet ateitis juk bus.“ Pirma išsiaiškink, ar yra tikrų artėjančios nelaimės įrodymų. Daugiausia juk vargstame dėl spėliojimų, mus apmulkina gandai. Tai jie paprastai užbaigia karą, o dar dažniau pribaigia žmones po vieną. Taip jau esti, mielas Lucilijau, greit perimame viešąją nuomonę. Neišsiaiškiname, kas kelia baimę, neištirtame, bet drebame ir leidžiamės bėgti kaip tie kareiviai, kuriuos iš stovyklos išveja avių bandos sukeltos dulkės, ar tie, kuriuos išgąsdina kokia nors nežinia kieno paskleista pasaka. 9. Nežinau kodėl, bet prasimanymai labiau baugina. Mat tiesa turi saiką, o iš kažin kur atplaukusios žinios patenka spėliojimų ir išsigandusios sielos valion. Nieko nėra žalingesnio, labiau nepataisomo, kaip paniška baimė. Bet kokio kita baimė – kvaila, o ši – beprotiška. 10. Todėl išsamiau patyrinėkime šį dalyką. Galbūt ir atsitiks nelaimė, bet ne tuojau pat. Kiek daug netikėtumų pasitaiko! Kiek daug tikėtinų dalykų niekada neįvyksta! Net jei jie ir bus, koks malonumas bėgti pasitikti kančios? Prisikankinsi, kai

ji ateis; tuo tarpu tikėkis geresnio. 11. Ką tu pelnysi? Laiko. Įsimaišys daug aplinkybių, kurios čia pat esantį ar artėjantį pavojų gal suturės, gal išsklaidys, o gal perkels ant kito galvos. Gaisras atveria kelią pabėgti, griūvantis namas kartais tik nesmarkiai nubloškia žemyn*; kai kada kardas atitraukiamas nuo pat gerklės, o kažkam pavyko pergyventi savo budelį. Net ir blogas likimas nėra pastovus. Gal bus nelaimė, o gal ir ne, tuo tarpu jos nėra. 12. Tikėkis geresnio. Kartais, kai nėra akivaizdžių nelaimę pranašujančių ženklų, siela kuria pramanytus jos vaizdinius: arba dvireikšmį žodį išverčia į blogesnę pusę, arba žmogus mano ką nors įskaudinęs labiau negu yra iš tikrųjų ir mąsto ne apie tai, ar smarkiai įžeistasis supykęs, bet apie tai, ką supykęs gali padaryti. Neverta ir gyventi, vargams galo nebus, jei bijosi visko, kas gali atsitikti. Kaip tik dabar proga pasireikšti įžvalgumui, kaip tik dabar sutelkęs visas dvasios jėgas, spjauk netgi į akivaizdų siaubą. Jei per silpnas, nugalėk ydą yda: tramdyk baimę viltimi. Vargu ar tai, kas mus gąsdina, ateis, dar tikriau, kad tai, ko laukiam su siaubu, – išnyks, o tai, ko laukiam su viltim, – apgaus. 13. Taigi tyrinėk viltį ir baimę ir, jei viskas bus neaišku, suk į savo pusę: tikėkis to, ko labiau nori. Net jei baimė nusvers, vis tiek link į kitą šoną ir liaukis nerimauti. Nuolatos turėk galvoje, kad dauguma žmonių karščiuojasi ir blaškosi, kai nelaimės dar nėra, ir neaišku, ar bus ateityje. Juk niekas, pradėjęs puldinėti, nesugeba savęs įveikti ir teisingai įvertinti savo siaubo. Niekas nesako: „Plepio darbas. Jis arba pats tai išgalvojo, arba tuščiakalbiu patikėjo“. Linkstame kur vėjas papučia. 14. Krūpčiojame nuo abejonių, o ne nuo tikrų žinių. Nepaisome nuoseklumo. Dvejonės tuoj virsta siaubu. Man gėda su tavimi taip kalbėti ir tokiais silpnais vaistais tave gaivinti. Tegul kas nors kitas sako: „Gal neateis“. O tu sakyk: „Na ir kas, kad ateis? Pamatysime, katras nugalėsime. Gal ateina mano naudai, gal tokia mirtis išgarsins mano gyvenimą“. Cikuta pridėjo Sokratui paskutinį didybės lašą. Atimk iš Katono laisvės gynėją kardą, nuplėši didelę jo šlovės dalį. 15. Pernelyg ilgai tave raginu. Tau reikia tik priminti, o ne raginti. Nevedu tavęs tolyn nuo tavosios prigimties: esi gimęs tam, apie ką kalbu. Savo gėrį dar labiau gausink ir puošk.

16. Bet jau baigsiu laišką, užantspauduodamas jį savo antspaudu, tai yra pavesiu nunešti tau kokį nors puikų posakį. „Be kitų trūkumų kvailys turi dar ir šį: visą laiką pradeda gyvenimą iš naujo.“ Įsigilink, Lucilijau, nuostabus vyre, ką šis pasakymas reiškia, ir suprasi, koks šlykštus lengvabūdiškumas žmonių, kasdien dedančių gyvenimui naujus pamatus, net ant mirties slenksčio daiginančių naujas viltis. 17. Įsižiūrėk į kiekvieną, ir į akis tau kris seniai, kuo rūpestingiausiai besiruošiantieji tarnyboms, kelionėms, prekybai. Kas gali būti bjauriau už pradedantį gyvenimą senį?! Aš nepridurčiau kas taip pasakė, jei ši mintis nebūtų žinoma mažiau, negu paplitę Epikūro posakiai, kuriuos leidau sau girti ir savintis. Lik sveikas.

DVIDEŠIMT PENKTAS LAIŠKAS

Seneka sveikina mieląją Luciliją

1. O dėl dviejų mūsų draugų, tai čia reikia eiti skirtingais keliais: mat vieno ydas reikia taisyti, kito – išrauti. Naudosiuos visiškai veiksmų laisve. Kam neįkyriu, to nemyliu. „Kaipgi taip? – paklausi. – Ar tikiesi išlaikyti globos gniaužtuose keturiasdešimtmetį vaikėlį? Pagalvok, tokio amžiaus žmogus jau kietas ir nesukalbamas. Jo nepakeisi, lenkti įmanoma tik jaunas atžalas.“ 2. Nežinau, ar pavyks pasiekti tikslą, bet esu labiau linkęs, kad man nepasisektų, negu prarasti pasitikėjimą. Nenusimink, ir užleistus ligonius galima pagydyti, stojus prieš nesusiilikimą, priverčiant daug ką daryti ir iškęsti prieš valią. Ir dėl antrojo nesu visiškai tikras – tik tiek, kad iki šiol dar gėdinasi nusidėti. Reikia kurstyti šį drovumą, nes kol jis išliks jo širdyje, tol bus šiek tiek vilties. O su veteranu reikia elgtis atsargiau, kad nenusiviltų savimi. 3. Pats tinkamiausias laikas prie jo priėti buvo tada, kai nusiramino, lyg ir

* Romoje buvo daug neplaningai, paskubomis ir prastai pastatytų pastatų, kurie dažnai sugriūdavo. Šį dalyką Seneka mini ir kituose laiškuose.

pasitaisė. Kitus tokia pertrauka suklaidino, bet manęs neapgausi. Laukiu, kada jo ydos grįš su kaupu, žinodamas, kad jos tik atsitraukė, bet neišnyko. Skirsiu keletą dienų šiam dalykui ir pabandyčiau, ar galima ką nors padaryti, ar ne. 4. O tu rodyk drąsą, kaip kad ir darai, nusimesk savo nešulius. Nieko iš to, ką turime, nėra būtina. Grįžkime prie prigimties dėsnio, ten laukia gatavi turtai. Tai, ko mums reikia, arba nieko nekainuoja, arba labai pigiai: prigimtis reikalauja tik duonos ir vandens. To niekas nestokoja. Kas apribojo savo troškimus šiais dalykais, tas dėl laimės galės varžytis su pačiu Jupiteriu. Taip teigia Epikūras. Kurį nors jo posakį įvyniosiu ir į šį laišką. 5. Jis sako: "Viską daryk taip, lyg Epikūras matytų". Be abejo, naudinga sau pasiskirti sargą, turėti į ką žvalgytis manant, kad jis žino visus tavo sumanymus. Dar puikiau gyventi taip, lyg į tave žiūrėtų koks nors visada čia pat esantis tobulas vyras, bet man pakanka ir to, kad ir ką darytum, darai taip, lyg kas tave matytų. Vienatvė mus stumia į visas blogybes. 6. Kai jau pasieksi tiek, kad drovėsi pats savęs, galėsi atleisti palydovą. O tuo tarpu tesaugo tave koks nors tavo gerbiamas asmuo: ar Katonas, ar Scipionas, ar Lelijus, ar kas nors kitas, kuriam pasirodžius net žuvę žmonės tramdo ydas, ir tebūna taip iki tol, kol pats netapsi žmogumi, kurio akivaizdoje nedrįstum nusidėti. Kai tai pasieksi, kai pradėsi pats save šiek tiek gerbti, tada ir aš pradėsiu tau leisti tai, ką pataria tas pats Epikūras: „Pasinerk į save ypač tada, kai esi priverstas būti tarp žmonių“. Reikia, kad tu būtum nepanašus į daugelį. 7. O kol negali savyje saugiai pasislėpti, apsidairyk: kiekvienam geriau būti su bet kuo negu vienam. „Pasinerk į save ypač tada, kai esi priverstas būti tarp žmonių“ – jei tu gerasis vyras, ramus ir saikingas. Jeigu ne, eik nuo savęs į minią, nes čia esi šalia blogo žmogaus. Lik sveikas.

TRISDEŠIMT PENKTAS LAIŠKAS

Seneka sveikina mieląjį Lucilijų

1. Primygtinai prašydamas tave užsiimti filosofija, rūpinuosi savimi: noriu, kad būtumei mano draugas; nes neturėsiu tavęs, jei toliau nesilavinsi, kaip esi pradėjęs. Dabar tu myli mane, bet nesi draugas. „Kaip? – klausį. – Argi tai ne tas pats?“ Ne, visiškai nepanašu. Draugas visada myli, bet tas, kas myli, nebūtinai yra draugas. Draugystė visada duoda naudos, o meilė kartais net kenkia. Jei nieko kito nesieki, tobulinkis tam, kad išmoktum mylėti. 2. Skubėk tobulintis dėl manęs, kad neišmoktum mylėti ko nors kito. Aš jau dabar matau vaisių, įsivaizduoju, jog mes būsime vienminčiai ir su mano amžiumi nuplaukusi gyvastis sugrįš iš tavęs, nors ir nedaug esi jaunesnis. 3. Tačiau norėčiau džiaugtis ne tik svajonėse. Tie, kuriuos mylime, ir nebūdami šalia teikia džiaugsmo, bet jis trumpas ir nepatvarus. Matytis, būti kartu, kalbėtis – gyvas, tiesioginis malonumas, ypač tada, kai išvysti ne tik tą, kurį nori, bet ir tokį, kokį nori. Taigi padovanok man milžinišką dovaną – patį save. Ir pasistenk kuo greičiau, nepamiršk, jog tu esi mirtingas, o aš senas. 4. Skubėk pas mane, bet pirmiausia – pas save. Tobulinkis, pirmiausia rūpindamasis, kad neprieštarautum pats sau. Norėdamas pasitikrinti, ar kas nors padaryta, žiūrėk, ar šiandien tebetrokšti to paties kaip vakar. Troškimų kaita rodo, kad siela svyruoja kiekvienąkart linkdama vis į kitą pusę, ten, kur pučia vėjas. Tai, kas tvirta ir pagrįsta, niekada neklaidžioja. To gali pasiekti tik tobulas išminčius, o iš dalies ir tobulėjantis bei žengiąs į priekį žmogus. Kuo jie skiriasi? Antrasis kruta; nors ir nekeičia padėties, bet siūbuoja vietoje, o pirmasis net nekrusteli. Lik sveikas.

Lucijus Anėjus Seneka, *Laiškai Lucilijui*, iš lotynų kalbos vertė Dalia Dilytė, Vilnius: Tyto alba, 2007.